

BUDAPEST, III. KERÜLET, ATTILA UTCA 125. (HRSZ. 23038/1)

Irodaház építése

Lelőhely-azonosító: 57741

KULCSSZAVAK: római kor, Kr. u. 3. század, réteganyag, középkor, késő középkor, réteganyag, kora újkor, réteganyag, újkor?, település?

BUDAPEST, DISTRICT III, 125 ATTILA STREET (PLOT NO. 23038/1)

Construction of an office building

Site ID: 57741

KEYWORDS: Roman Age, 3rd century AD, layer finds, Middle Ages, Late Middle Ages, layer finds, Early Modern Period, layer finds, Modern Period?, settlement?

A III. kerület Attila utca 125. számú telken 2021. június 29-től szeptember 15-ig teljes felületű feltárást végeztünk. A feltárás 3908 m² területen folyt, amelyből – a modern betonépítményeket, illetve a 2007-ben végzett próbaásatás (Láng 2008) árkaiként leszámlálva – nettó 3092 m²-t tártunk fel.

A feltárási területet borító másfél méter vastag modern sít gépi bontása után a déli részen vékony, homogén barna földet találtunk, amelyet észak felé vékony sárga homokréteg, az északnyugati részen pedig szürke iszap váltott. A homokrétegben három darab késő középkori-kora újkor puskagolyót és egy érmét is találtunk. Alatta vastag fekete, mocsaras, sok náddarabot tartalmazó, tömött réteg következett, ami 103 mBf körüli szinten tele volt kisebb-nagyobb, vagy egészen apró fehér csigával. Ez a réteg 30-80 cm közötti változó vastagságban borította az egész feltárási területet. Ebben a rétegben voltak a római kori leletek, de nem egységes eloszlásban, hanem a terület nyugati, északnyugati részére koncentrálódva.

Az ásati terület délkeleti csücskében a 103,40 és 102,90 mBf szintek között délről északi irányban haladó újkor(?) cölöpalapozás sort találtunk. (1. kép) Ez hat darab, lapos hasított kövekből, két-három sorban

On the plot at 125 Attila Street, District III, a full-surface excavation was carried out between June 29 and September 15, 2021. The excavation covered an area of 3,908 m², of which—excluding modern concrete structures and the trenches from the 2007 trial excavation (Láng 2008)—a net area of 3,092 m² was investigated.

After the mechanical removal of approximately 1.5 m of modern demolition debris covering the site, a thin, homogeneous brown soil was encountered in the southern part of the area. This was replaced northwards by a thin yellow sand layer, while in the northwestern section a grey silty deposit appeared. Within the sand layer, three late medieval–early modern musket balls and a coin were recovered. Beneath this, a thick, black, marshy, compact layer containing abundant reed fragments was encountered, also rich in small to very small white snail shells at around 103 a.B.S.I.* This layer covered the entire excavation area with a variable thickness of 30–80 cm. Roman-age finds were recovered from this deposit, but not in a uniform distribution, rather concentrated in the western and northwestern parts of the site.

* above Baltic Sea level

szárazon rakott kőhalmokból állt. Az egyes tömbök átlagosan 80×90 cm-esek, de a délről lévő második ennél nagyobb és vastosabb volt. A cölöpalapozások egymástól 1,5 méter távolságra álltak. A cölöpalapozásokat a vízkőporos, római kori leletanyagot tartalmazó, sötét, mocsaras, apró fehér csigákat tartalmazó rétegbe építették. A cölöpalapozások körül kisebb mennyiségű római kori leletanyagot találtunk. Déli irányban a cölöpalapozás sor folytatása az ásátási területen kívül esett. Valószínűleg észak felé egy nagy modern betontömb építésével tehettkék tönkre az esetleges további alapozásokat.

Az ásátási terület középső részén szép mésztufa felületek, sziklafelszínek voltak. Ezek magassága 102,90 mBf szintig ért. Jól megfigyelhető volt rajtuk az egykori növényzet szárai körül képződött vízkő. Itt szondát is nyitottunk 2×1,7 méter méretben, 2,5 méter mélységben. A forrásmészkö 25 cm vastagnak bizonyult, alatta 30-35 cm vastag, szürke iszapos réteg húzódtott, amelyből dőlt a talajvíz. Ez alatt 30 cm vastag, sötét, fekete, apró fehér csigás, mocsárszagú réteg következett. Ebben régészeti leletek már nem voltak. Ez alatt egészen a szonda aljáig teljesen homogén, kemény, tömör szürke agyag következett (100,53 mBf).

A terület középső részét két modern gyárépület maradványa foglalta el. Közöttük észak-déli, illetve az épületek északi előterében kelet-nyugati irányban hasított kövekből rakott, hosszúkás újkori cölöpalapozások voltak, amelyek a római kori leletanyagot tartalmazó rétegbe is belemélyedtek. A további mélyítés során a mésztufa sziklafelszínbe bevájva 110 cm átmérőjű, kerekded mélyedést találtunk, mellette a mésztufába bevert deszkák voltak.

Az ásátási terület északi fele forrásmészkö felület volt, benne kimagasodó mésztufa felszínekkel, vízkőperemekkel és egykori forrástavak medreivel, 102,10–102,70 mBf szinten. (2. kép) A gyárnak ezen a részen két, kelet-nyugati irányú csarnoképület állt, amelyeket betonpillérekre építettek. Az ásátási terület északi felében három modern kutat találtunk.

A mésztufa képződmények forrástevékenységre utalnak. Mindszenty Andrea geológus véleménye szerint ezek a Római Strandfürdőn feltörő vizek ősforrásai lehettek. Kérdés, hogy működtek-e még a római korban is, vagy már akkor mocsaras táj volt itt. A mésztufában két árkot, a forrástavacsákban kerek foltokat (cölöplyukak?) figyeltünk meg, amelyek vagy természetesen alakultak ki, vagy mesterségesen készültek. (3. kép) Ezekből leletanyag nem került elő, aljuk 102 mBf szinten volt.

Az ásátáson előkerült régészeti leletek a mésztufás réteg feletti, fekete, mocsaras rétegből kerültek elő, és általánosságban a Kr. u. 3. századból származ-

1. kép: Újkori (?) cölöpalapozás sor a feltárási terület déli részén (Fotó: Fényes Gabriella)

Fig. 1. Modern(?) row of post foundations in the southern part of the excavation area (Photo by Gabriella Fényes)

In the southeastern corner of the excavation area, between the levels of 103.40 and 102.90 a.B.S.l., a north–south oriented row of post foundations were documented which can possibly be dated to the Modern Period. (Fig. 1) These consisted of six dry-stone piles built from flat, split stones arranged in two to three courses. The individual blocks measured on average 80 × 90 cm, although the second element from the south was larger and more substantial than the others. The post foundations were spaced approximately 1.5 m apart.

The structures were embedded within a dark, marshy layer containing Roman-age finds, abundant calcareous deposits, and numerous small white snail shells. Around the post foundations, a smaller quantity of Roman-age material was also recovered. To the south, the continuation of the post foundation row lay outside the excavation area, while to the north it was likely destroyed by the construction of a large modern concrete block, which may have obliterated any further structural elements.

In the central part of the excavation area, well-preserved sinter surfaces and bedrock exposures were observed, reaching up to 102.90 a.B.S.l. These surfaces clearly preserved calcareous encrustations formed

2. kép: Mésztufa sziklafelszín, egykori forrástó medre a feltárási terület északi részén
(Fotó: Fényes Gabriella)

Fig. 2. Tufa bedrock surface and the basin of a former spring pool in the northern part of the excavation area
(Photo by Gabriella Fényes)

nak. A keltezés fő támpontjai az előkerült két érme (az egyik Septimius Severus, a másik Geta érme), továbbá a westerndorfi és pfaffenhofeni *terra sigillata*k voltak. Az ásatás legkiemelkedőbb leleteinek két zárt, teljes, illetve egy fél *bulla* bizonyult. (4. kép) Ezek gyerekek nyakába akasztható bajelhárító amulettek voltak. A leletanyagban feltűnően sok az üvegpohár-töredék. Ezen kívül háztartási edények darabjai, korsók, bögrék, fazekak, dörzstálak, tányérok és tárolóedények darabjai is előkerültek. Nagy számban találtunk tetőfedő téglatöredékeket, valamint nyolcszögletes és piskóta alakú padlótéglákat is, sőt olyan darabokat, amelyek falfűtés üreges tégláinak, *tubulus*oknak a darabjai lehettek. A fekete mocsaras réteg szinte „megette” a fémtárgyakat. Ezért többnyire csak kisebb rozsdás, korrodált darabok kerültek elő, kivéve azokat az ólomdarabokat, amelyek a talaj hatásának jobban ellenálltak. A leletanyag zöme a terület északnyugati, illetve középső nyugati részén került a felszínre. A leletek koncentrációja miatt feltételezhető, hogy a mostani ásatási területtől nyugatra – ha ott szárazulat volt – valamilyen lakóépület állhatott. Jelenlegi feltárásunk északnyugati határát azonban egy légópince fala képezte, így félő, hogy az esetleges római kori épületet már a 20. századi építkezéssel elpusztították.

A feltárás nyugati szomszédságában, a Szentendrei út 207–209. szám alatt 2006-ban folyt ásatás, ahol hasonló jelenségeket – római kori épületomladékot, fekete, római kori leleteket tartalmazó mocsaras réte-

around former vegetation stems. A test trench measuring 2×1.7 m was opened here to a depth of 2.5 m. The travertine layer was 25 cm thick, underlain by a 30–35 cm thick grey silty deposit from which groundwater was actively seeping. Beneath this, a 30 cm thick dark black, marshy layer with small white snail shells and a strong swamp-like odour was encountered, from which archaeological finds were not recovered. Below this, down to the bottom of the trench, a completely homogeneous, compact, hard grey clay was observed (100.53 a.B.S.I.).

The central part of the area was occupied by the remains of two modern industrial buildings. Between them, as well as in front of their northern side, elongated post foundations, possibly of modern origin, were documented, oriented north–south and east–west. These were constructed from split stones and cut into the Roman-age artefact-bearing layer. During further deepening, a circular hollow with a diameter of 110 cm was identified, cut into the travertine bedrock surface. Adjacent to it, plank impressions or in situ wooden boards driven into the travertine were also observed.

The northern half of the excavation area consisted of a travertine surface with prominent tufa outcrops, calcareous rims, and the basins of former spring pools, at levels between 102.10 and 102.70 a.B.S.I. (Fig. 2) In this part of the site, two east–west oriented industrial hall buildings stood, constructed on concrete pillars. Three modern wells were also identified in the northern sector of the excavation area. The tufa formations indicate

3. kép: Kerek foltok kibontás előtt a forrásmész-kő felületen (Fotó: Fényes Gabriella)

Fig. 3. Circular features on the travertine surface prior to excavation (Photo by Gabriella Fényes)

4. kép: Bullák restaurálás előtt a római kori rétegből (Fotó: Szilágyi Nóra)

Fig. 4. Bullae from the Roman-age layer prior to conservation (Photo by Nóra Szilágyi)

former spring activity. According to geologist Andrea Mindszenty, these may represent the ancient source waters of the Római Strandfürdő ("Roman Beach") thermal springs. It remains uncertain whether these springs were still active during the Roman Age or whether the area had already become a marshy landscape by that time. Within the tufa, two linear trenches were observed, and within the former spring basins circular features were documented (possibly postholes). (Fig. 3) No artefacts were recovered from these features, whose bases lay at approximately 102.00 a.B.S.I.

The archaeological finds recovered during the excavation came from the black, marshy layer above the tufa deposits and can generally be dated to the 3rd century AD. The main chronological indicators were two coins (one of Septimius Severus and one of Geta), as well as Westerndorf and Pfaffenhofen *terra sigillata* fragments. Among the most significant finds were two intact *bullae* and a fragment of a third. (Fig. 4) These were protective amulets worn around the necks of children to ward off evil. The assemblage also contained a particularly high quantity of glass vessel fragments. In addition, fragments of household pottery were recovered, including jugs, cups, cooking pots, grinding bowls, plates, and storage vessels. A large number of roof tile fragments were also found, as well as octagonal and ovoid floor tiles, including pieces that likely derived from hollow *tubuli* used in wall-heating systems (hypocaust). The black marshy layer had a strong corrosive effect on metal artefacts, which therefore survived mostly as small, heavily corroded fragments, with the exception of lead pieces, which were more resistant to soil conditions. Most of the finds were concentrated in the north-western and central-western parts of the excavation area. This concentration suggests that a Roman-age building may have stood west of the excavated area, assuming that dry land existed there at the time. However, the northwestern boundary of the excavation was defined by the wall of an air-raid shelter, raising the possibility that any such Roman structure had already been destroyed during 20th-century construction works.

To the west of the excavation area, at 207-209 Szentendrei Road, excavations were carried out in 2006, where similar phenomena were documented, including Roman-age building debris, a black marshy layer containing Roman finds, and natural travertine surfaces (Láng 2007). The surveyed area lies approximately 200 m north of the warm karst springs emerging at the Római Strandfürdő. In the Roman age, a spring capture was constructed over these springs, and wellhouses were built around them (Sz. Póczy 1972). The spring water was channelled into a north–south aqueduct sys-

get és természetes forrásmésző felületeket – tártak fel (Láng 2007).

A vizsgált terület a Római Strandfürdőn fakadó, langyos hőmérsékletű karsztforrásoktól 200 méterre északra fekszik. Ezek fölél a római korban forrásfoglalatot készítettek, és a források köré kútházakat építettek (Sz. Póczy 1972). A források vizét az észak-déli vízvezetékbe táplálták. Vizük fontos szerepet játszott Aquincum vízellátásában.

RÉSZTVEVŐK: Fényes Gabriella ásatásvezető régész, Milbich Tamás régész, Falchetto Alfred régésztechnikus, Fábíán István geodéta, Imre-Horváth Sándor geodéta, Kovács Tibor geodéta

Fényes Gabriella

Irodalom:

- Láng 2007 • Láng, Orsolya: Budapest, III. ker. Szentendrei út 207-209., Hrsz.: 23038/3. *Aquincumi Füzetek* 13 (2007) 251–253.
 Láng 2008 • Láng, Orsolya: Budapest, III. ker., Anikó – Csetz J. – Petúr – Csalma utcák által határolt terület, Hrsz.: 23038/1, 23038/2. *Aquincumi Füzetek* 14 (2008) 176–178.
 Sz. Póczy 1972 • Sz. Póczy, Klára: Aquincum első aquaeductusa. *Archaeologiai Értesítő* 99 (1972) 15–32.

tem, and it played an important role in the water supply of Aquincum.

CONTRIBUTORS: Gabriella Fényes (lead archaeologist), Tamás Milbich (archaeologist), Alfred Falchetto (archaeological field technician), István Fábíán (surveyor), Sándor Imre-Horváth (surveyor), Tibor Kovács (surveyor)

Gabriella Fényes

References:

- Láng 2007 • Láng, Orsolya: Budapest, III. ker. Szentendrei út 207-209., Hrsz.: 23038/3. (Budapest, District III, 207–209 Szentendrei Road, plot no. 23038/3). *Aquincumi Füzetek* 13 (2007) 251–253.
 Láng 2008 • Láng, Orsolya: Budapest, III. ker., Anikó – Csetz J. – Petúr – Csalma utcák által határolt terület, Hrsz.: 23038/1, 23038/2. (Budapest, District III, area bordered by Anikó – Csetz J. – Petúr – Csalma Streets, plot nos. 23038/1, 23038/2). *Aquincumi Füzetek* 14 (2008) 176–178.
 Sz. Póczy 1972 • Sz. Póczy, Klára: Aquincum első aquaeductusa. [The first aquaeductus of Aquincum]. *Archaeologiai Értesítő* 99 (1972) 15–32.